

HATIXHE HOXHA

QËNDRIMI I ÇABEJT NDAJ PIKËPAMJEVE TË STUDIUESVE SLLAVË PËR PREJARDHJEN E GJUHËS SHQIPE DHE VENDBANIMIN E POPULLIT SHQIPTAR

Në lidhje me **prejardhjen e gjuhës shqipe dhe vendbanimin e popullit shqiptar** studiues të ndryshëm, të këtyre shekujve të fundit u ndanë në dy lagje të mëdha, kështu lindën teoria ilire dhe ajo trake, ku njëra përkrahte prejardhjen ilire të popullit shqiptar dhe të gjuhës së tyre, ndërsa tjetra atë trake.

Teoria ilire: Që në shek. e XIX, studiuesit e ndryshëm që u morën me çështjen e gjenezës së popullit shqiptar dhe të gjuhës së tij, panë te shqiptarët pasardhësit e ilirëve dhe te shqipja vazhduesen e drejtpërdrejtë të ilirishte së lashtë.

Teza mbi origjinën ilire të popullit shqiptar dhe të gjuhës së tij kohësisht është më e vjetra dhe përkrahës të kësaj teorie kanë qenë shkencëtarët e shquar të shek. XIX dhe fillimit të shek. XX, si p.sh.: J. Tunmann, G. Meyer, P. Kretschmer, F. Miklošić, C. Paul, H. Hirt, N. Jokli, J. Xyländer, H. Pedersen etj., ndërsa përkrahës më të vonë të kësaj teorie janë: W. Cimohovski, A. Desnickaja, E. Çabej, si dhe shumë historianë, gjuhëtarë, arkeologë etj., të huaj dhe shqiptarë.

Teoria trake: Në kundërshtim me tezën ilire, që shihte te shqipja vazhduesen e drejtpërdrejtë të ilirishtes, lindi një teori e re e kjo ishte teoria trake e cila përkundrazi te shqipja shihte vazhduesen e trakishtes së lashtë.

Përfaqësuesit kryesorë të kësaj teorie ishin shkencëtarët si: H. Hirt, C. Paul, G. Weigand, H. Bariq etj. Përkrahësit e teorisë trake mendonin se teza ilire është e paqëndrueshme pasi që ajo nuk është dëshmuar me argumente gjuhësore etj.

Prejardhja e gjuhës shqipe:

Ndarja e madhe e gjuhëve, në **centum** dhe **satem** i shtyri përfaqësuesit e teorisë trake si: H. Hirt, C. Paul, G. Weigand, H. Bariq etj., të nxjerrin përfundimin se shqipja dhe trakishtja i takojnë të njëjtë grup pra, grupit satem dhe nga kjo del se shqipja qëndron më afër trakishtes se sa ilirishtes, kështu që shqipja është vazhduese e trakishtes dhe jo e ilirishtës. Në lidhje me këtë edhe studiuesi kroat H. Bariq, ishte shprehur se shqipja i takon grupit satem, ndërsa ilirishtja atij centum dhe për këtë arsye, mendonte se meqenëse këto dy gjuhë i takojnë dy grupeve të kundërta, atëherë ato s'mund të kenë mes vete kurrfarë

lidhjesh gjenetike. Por, pasi që trakishtja e shqipja i takojnë të njëjtit grup, pra atij satem, atëherë ato të dyja pashmangshëm kanë lidhje parente në mes vete.

Përfaqësuesit e tezës trake, që nga G. Waigand e deri te V. Georgiev kanë përsëritur argumentet sipas të cilave shqiptarët s'janë autokton në trojet ku sot gjëllin, prandaj për ta dokumentuar një gjë të këtillë ata sollën një varg faktesh, si p.sh.: Emrat ilirë të vendeve si **Scodra, Tomorus, Naissus** etj., nuk kanë dhënë, shpreheshin këta studiues, sipas ligjeve të shqipes përfundimet e sotme: Shkodër, Tomor etj., edhe forma e sotme e emrit të qytetit **Nish**, shpreheshin ata, nuk mund të ketë dalë nga Naissusi i lashtë, përmes ligjeve të shqipe. Edhe, emrat latinë të vendeve në Shqipërinë e sotme, tregojnë veçori fonetike të dalmatishtes së lashtë, ndërkaq latinizmat e shqipes lidhen me ato të rumanishtes.

Përkrahësit e tezës trake gjithashtu mendonin se në gjuhën shqipe ka pak huazime nga greqishtja e vjetër, mungon terminologjia detare dhe se shqiptarët nuk përmenden para shek. XI në Shqipëri. Fakti se në gjuhën shqipe ka pak huazime nga greqishtja e vjetër, vetvetiu bënë të nënkuptojmë, shpreheshin këta studiues, se shqiptarët nuk kanë qenë në afërsi me grekët e lashtë, dhe se natyrshëm as shqipja nuk ka pas kontakte të afërta me gjuhën e vjetër greke. Duke u bazuar në mungesën e terminologjisë detare, ata nxorën përfundimin se, shqiptarët s'kanë jetuar afër detit. Ndërsa, fakti se shqiptarët nuk përmenden para shek. XI në Shqipëri, i kurajoi këta studiues të besonin në tezën e tyre, se shqiptarët nuk kanë qenë në trojet ku sot gjëllin para këtij shekulli.¹

Këta studiues, disa glosa trako-dake i shpjegonin përmes gjuhës shqipe: kështu që Georgievi rindërtoi edhe disa aspekte të fonetikës së dakomizishtes të cilat pastaj, sipas tij, përputhen me ato të shqipes e nga kjo ai nxjerrë përfundimin se gjuha shqipe është pasardhëse e këtyre gjuhëve.

Në gjysmën e parë të shekullit tonë, me studimin e historisë së gjuhës shqipe, filluan të merren edhe studiuesit sllavë të jugut dhe përpjekjet e para serioze u bënë nga studiuesit si: Karl Oshtir, Petar Skok, Henrik Bariq, etj.

Duke u mbështetur në mësimet e Selishqevit e të Weigandit, studiuesi Ivan Popoviç shtroi pyetjen se: “a sllavët, apo shqiptarët kanë ardhur më parë në Shqipëri”, dhe duke u mbështetur në materialin toponomastik që kishte mbledhur e ku disa toponime para romake e latine dalin me trajta sllave, ai atëherë nxori përfundim se këta emra asnjëherë nuk janë zhvilluar sipas ligjeve fonetike të shqipes, por përherë nëpërmjet të sllavishtes.

Studiuesi ynë i shquar prof. E. Çabej, shprehu qëndrimet e tija karshi çështjeve që i ngritëm më lart.

¹ Ismajli, Rexhep: *Origjina e gjuhës shqipe*, në: “Çështje të studimeve albanologjike”, material nga Simpoziumi shkencor i mbajtur në Prishtinë. 1987. f. 37-38.

Edhe një herë po i rikthehemi klasifikimit të gjuhëve në grupin satem dhe atë centum, dhe dëshirojmë të shtojmë se, siç kanë treguar të dhënat më të reja, ky grupim ka filluar të luhetet mjaft, e veçmas pas zbulimit të tokarishtes e hetitishtes, prandaj nuk mund të jemi kategorik në qëndrimin tonë se shqipja i takon grupit satem e ilirishtja atij centum dhe kjo të na shërbej si arsye që t'i ndajmë këto dy gjuhë në taborre të kundërta.

Prof. Çabej thoshte se “mënyra e trajtimit të palataleve indoevropiane nuk ka si përbën një arsye për ta lidhur shqipen me trakishten, për ta shkëputur nga ilirishtja, sikurse nuk ka njëri që ta ndaj spanishten nga latinishtja, vetëm sepse, bie fjala latinisht centum në të parën gjuhë ka dhënë ciento (thiento) e në të dytën cent, sepse guturali latin në këtë gjuhë ka përfunduar në spirant”.²

Studiuesit të cilët u morën me studimin e shqipes, u interesuan në lidhje me ***vendin e shqipes brenda gjuhëve indoevropiane***, në lidhje me këtë çështje prof. Çabej, pranoi teorinë për lidhjet me gjuhët veriore dhe shtoi edhe disa elemente jo pa peshë për afrinë e shqipes me keltishten e me armenishten e ndonjë edhe me gjuhët e tjera. Çabej këtu solli edhe një modifikim të përgjithshëm: shqipja është gjuhë satem me lidhje të veçanta me gjuhët veriore dhe jugore (këtu kishte parasysh greqishten e armenishten).³

Sa i përket prejardhjes së gjuhës shqipe prof. Çabej, në një rast ishte shprehur kështu: “të gjitha argumentet e paraqitura kundër një birërie të shqipes, nëpërmjet të cilave mendohej të provohej pamundësia e këtyre lidhjeve gjuhësore, nuk i bëjnë ballë një shqyrtimi kritik të thellë të zhvillimit, në dritën e fakteve të njohura. Nuk ekzistojnë arsye gjuhësore bindëse që do të na detyronin që të përjashtojë prejardhjen ilire të shqipes”.⁴

Në mënyrë të ngjashme shprehet edhe P. Kretschmer, i cili thotë se: “Mendimi që gjuha shqipe paraqet fazën më të re të ilirishtes së vjetër ose si shprehet më matur G. Meyer, të një dialekti ilir, është në bazë të gjithë situacionit aq afër meqë, sa duhet njeriu të sillte arsye shumë të rënda për ta hedhur poshtë”.⁵

Vendbanimi i popullit shqiptar:

Duke pasur parasysh faktin se populli shqiptar jeton në viset në të cilat dikur jetonin ilirët dhe mban po këtë emër që përmendet që nga Ptolomeu, pra që në shek. II. e.s. kjo përputhje territore si dhe vazhdimësia e emrit të tij, I shtyu studiuesit që herët të shikonin se a ekzistojnë kund pika takimi në mes të shqiptarëve të sotëm dhe ilirëve të lashtë. Studiuesi i shquar Johann Tunmann, qysh në vitin 1774 e pranonte autoktoninë e shqiptarëve, ja se si shprehej ai në

² Beci, Bahri, *Diskutime në: Studime ilire*. II. Prishtinë. 1974. f. 324.

³ Ismajli, Rexhep, *Artikuj mbi gjuhën shqipe*, Prishtinë, 1978. f. 11.

⁴ Katicic, Radosav, *Antroponimia ilire dhe etnogjeneza e shqiptarëve*, në “Jehona”, nr. 2, Shkup, f. 68

⁵ Çabej, Eqrem, *Studime gjuhësore*, III, Prishtinë, 1978, f. 29.

veprën e tij “Në histori të tyre nuk kam gjetur ndonjë gjurmë të një emigracioni të mëpastajmë: Gjuha e tyre na ka dhënë të tilla dëshmi për fatin e popullit, që unë nuk mund të mos njoh te ky fqinjët e lashtë të grekëve dhe nënshtetasit e Romës së vjetër. Po të dyja këto më kallëzojnë ilirët”.⁶

Në mënyrë të ngjashme me Tunmaninn është shprehur edhe studiuesi tjetër Hahni i cili thotë: “Meqë burimet megjithëse të vobekta: përveç ardhjes së sllavëve nuk përmendin ndonjë tjetër që të ishte mjaft i rëndësishëm për të formuar një popull të madh, mund të pranohet që shqiptarët e sotëm janë stërnipët e banorëve anas të vendit”.⁷

Gjuhëtarët më në zë si G. Meyer ishin shprehur se:” jo ata që pranojnë burimin ilir të shqiptarëve duhet ta vërtetonin atë, po ata që e mohojnë. Duke përmbledhur këto argumente historike, shihet në një anë se shqiptarët nuk duhet të kenë ardhur vonë në vendbanimet e sotme, në anën tjetër del se këtu në kohën e vjetër kanë qenë ilirët”.⁸

Derisa për një grup shkencëtarësh, shtrirja e shqiptarëve në trojet ku jetonin dikur ilirët, si dhe ruajtja e emrit të tyre ndër shekuj, ishin argumente me shumë rëndësi për vendformimin e tyre në këto anë, grupi tjetër i shkencëtarëve vendin e formimit të shqiptarëve e zhvendoste gjetiu, pra në vendet si në: Panoni, Mezi, Daki, Traki, Dardani etj.

Studiuesit si, Deçev, Georgiev etj. kur flasin për vendin e formimit të popullit shqiptar, atëherë këtë popull ata e vendosin në Daki, Mezi etj. dhe shqiptarët i quajnë pasardhës të dakomizëve, të cilët paskan zbritur nga viset e lartpërmendura, dhe mjaft vonë janë vendosur në trojet e sotme, se për një gjë të këtillë thonë këta studiues na bindin edhe mjaft fakte gjuhësore, që ruhen edhe sot në gjuhën shqipe.

Albanologu i shquar N. Jokli kur flet në lidhje me shqiptarët, ai ndër të tjera thotë se, ata janë autokton në viset ku sot jetojnë, vetëm se këtë autoktoni ai e vështron në një kuptim më vete. Ndërsa sa i përket vendit të formimit të tyre ai këtë vend e shpie në pjesën më lindore të territorit ilir, gjegjësisht aty ku piqeshin gjuha ilire me atë trake, d.m.th. brenda sferës së romanizimit e ky territor duhet të ketë qenë diku pranë djepit të rumunëve. Në një përfundim të këtillë kishte ardhur ky studiues, sepse mendonte se për një gjë të këtillë flasin shumë fjalë që hasen në gjuhën shqipe dhe atë rumune. Ky vend, sipas Joklit, ishte Dardania e lashtë, konkretisht qyteti i Naissus, se për një gjë të këtillë, shprehet Jokli, flet transformimi i këtij emri antik në emrin e sotëm Nish e që duhet të jetë bërë vetëm përmes ligjeve të shqipes.

Bariqi në lidhje me vendformimin e popullit shqiptar, tha se, pasi që në gjuhën shqipe ruhen elemente nga huazimet e lashta greke, atëherë kjo gjuhë

⁶ Po aty.

⁷ Po aty.

⁸ Çabej, Eqrem, *Studime gjuhësore*, III, Prishtinë, 1978, f. 29-30.

duhet të ketë qenë pranë greqishtes, për këtë na jep lajme me rëndësi edhe toponomastika e në saje të këtyre fakteve ai nxjerr përfundimin se vendformimi i popullit shqiptar është Dardania e lashtë. Për ta përforcuar këtë mendim ai sjell edhe shumë fakte të tjera, si sqarimin e shumë emrave antik të Dardanisë, përmes shqipes si p.sh. emri i qytetit Nishi-Naissusi antik, mund të shpjegohet vetëm përmes ligjeve fonetike të shqipes, përkundër mendimit të shumë studiuesve sllavë, të cilët mendonin se ky emër mund të shpjegohet vetëm me anë të ligjeve sllave. Duke u mbështetur në të dhënat që i përmendëm më lartë Bariqi nxori përfundimin se atdheu ballkanik i popullit shqiptar ka qenë Dardania-Peonia krahina këto ilire në të cilën u vendosën trako-shqiptarët. në të cilën u bë simbioza e parë shqiptaro-trako-ilire. Bariqi thotë se për këtë na flasin edhe lidhjet shqiptaro-rumune e që këto lidhje janë krijuar duke qenë këta dy popuj pranë e pranë dhe kjo ka mundur të ndodhë vetëm në Dardani.⁹

Në lidhje me vendformimin e popullit shqiptar dhe gjuhës së tij, mbështetësit e teorisë trake, mendonin se shqiptarët e hershëm kanë qenë diku, në afërsi me pararumunët e për këtë, sipas tyre, na tregojnë një mori fjalësh që hasen në rumanishte, rreth 70 sosh, si dhe latinizmat e këtyre dy gjuhëve, huazime këto të cilat në shumë pika janë të ngjashme. Duke pas parasysh këto argumente, atëherë sipas këtyre studiuesve, shqiptarët e hershëm dhe pararumunët kanë jetuar pranë e pranë njëri-tjetrit, në një vend, e që mund të jetë diku në trekëndëshin Nish-Sofje-Shkup, me qendër Dardaninë.

Kështu studiuesi i shquar Weigand solli argumente të shumta sipas të cilave shqiptarët nuk mund të jenë autoktonë në këto vise. Kundër autoktonisë së shqiptarëve ishte edhe Parvani, mendimet e të cilit i mbështeste me argumente gjuhësore studiuesi tjetër S. Puscariu.

Koha e vendosjes së shqiptarëve në atdheun e tyre historik

Në lidhje me kohën e vendosjes së shqiptarëve në atdheun e tyre historik, studiuesit si: A. M. Selishqev, P. Skok, I. Popoviç etj., u munduan përmes argumenteve gjuhësore të dëshmonte se sllavët kishin ardhur herët në Shqipëri, dhe se ata kur erdhën në këto anë, në shek. VII e VIII dhe zunë vend në Shqipërinë greko-romake, d.m.th. në Shqipërinë bregdetare, nuk i hasën aty shqiptarët, por takuan një popullsi romane.¹⁰ Por, sikur vërtetë të kishte jetuar në Shqipërinë bregdetare një popullsi romane, deri në shekullin VII-VIII, këtë do ta vërtetonte edhe toponomastika romane, por pasi që ajo mungon, atëherë edhe ky mendim bie poshtë. V. Parvani mendon se shqiptarët nuk ishin autokton në këto vise, por ata erdhën këtu aty rreth shekujve III e IV të e.s., pak para sllavëve, zbritën nga ultësirat e Karpateve nëpër Transilvani shkallë-

⁹ Bariq, Henrik, *Hymje në historinë e gjuhës shqipe*, Prishtinë, 1955, f. 49-50.

¹⁰ Myderrizi, Osman, *Toponomastika jonë dhe disa çështje të historisë së popullit tonë*, në: Konferenca e II e studimeve albanologjike, Tiranë, 1968, f. 163.

shkallë, si barinj shtegtarë në viset jugore dhe pastaj në pjesën perëndimore të Gadishullit Ballkanik.¹¹

Romanisti dhe ballkanologu i shquar P. Skoku në studimet e tij të thelluara mbi toponomastikën e Ballkanit e në këtë mes edhe të Shqipërisë, sidomos të Shkodrës me rrethinë, shpreh mendimin e tij se në periudhën antike në këto vise nuk pati hasur gjurmë të shqiptarëve.¹² ndërsa studiuesi H. Bariq thotë, se vendosja e tyre në brendësi të Gadishullit Ballkanik duhet të ketë ndodhur valë-valë, por jo më vonë se shekulli VI. Me këtë qëndrim, Bariqi rrezoi poshtë mendimin thellësisht të gabuar të Selishqevut dhe të përkrahësve të tij dhe tha, ndër të tjera, se këtë na e dëshmon toponomastika e cila sqarohet me anë të ligjeve të shqipes, ligje këto që kanë ndodhur para ardhjes së sllavëve të jugut në territorin historik shqiptar. Në të mirë të këtij mendimi ai sjellë fakte të shumta, si p.sh.: Emri i lumit Buna, që në antikë, thotë Bariqi, ka qenë Barbanna, emër ky që përmes ligjeve të shqipes ka kaluar në trajtën e sotme, Buna. Ky emër në fillim kishte qenë: Barbanna-Buna, ndërsa në sllavishte evoluoi kështu: Barbanna, supozohet se trajta ndërmjetëse e këtij emir ka qenë *bauana, prej të cilës me kalimin sllav të a-së paratëksore në o, si në disa raste të tjera, p.sh. Salona-Solin: si dhe kalimi i v-së në j-në, si në rastet e Motavica-Motajica, kështu pra është krijuar trajta serbe Bojana.¹³

Lidhja e emrit të lashtë ilir - albanoi

Edhe argumenti tjetër, pra ***lidhja e emrit të lashtë ilir -albanoi*** dhe emrit ***arbër***, të arbërve të sotëm nuk ka ndonjë domethënie, për studiuesit sllavë, kështu që H. Bariqi, në një rast thotë se shqiptarët si të ardhur që ishin kanë mundur ta trashëgojnë këtë emër nga banorët e lashtë, nga ilirët, ashtu siç e kanë huazuar edhe italianët emrin toscanë. Me këtë Bariqi mundohet të tregojë se sa i paqëndrueshëm është argumentimi i lidhjes iliro-shqiptare përmes emrit kombëtar, prandaj shton ai se, ashtu siç e huazuan shqiptarët e ardhur vonë në këto anë, emrin nga ilirët e lashtë, kështu edhe ilirët emrin alban e kanë huazuar nga popullsitë e lashta joindoevropiane, d.m.th. prej popullsive mediterane.¹⁴

Në lidhje me çështjen se a janë shqiptarët autoktoni, në viset, në të cilat sot jetojnë prof. Çabej mbështeste autoktoninë e popullit shqiptarë në trojet ku sot jeton, porse ai thoshte se, s'është fjala këtu për një autoktoni absolute, por me dobi, thotë ky autor, është të bëjmë pyetjen se a janë shqiptarët autokton në

¹¹ Çabej, Eqrem, *Problemi i vendit të formimit të gjuhës shqipe*, "Jehona", nr, VII, Shkup, 1972, f. 58.

¹² Ajeti, Idriz, *Zhvillimi i gjuhësisë shqiptare në Jugosllavi*, Seminari Ndërkombëtar i Gjuhës Shqipe, Prishtinë, 2, 1976, f. 31.

¹³ Bariq, Henrik, *Lingvisticke studije*, Sarajevo, 1954, f. 28.

¹⁴ Bariq, Henrik, *Lingvisticke studije*, Sarajevo, 1954, f. 7.

viset ku sot gjëllin që nga koha greko-romake? Dhe mbi bazën e rezultateve që kemi deri më tash ai përkrahte autoktoninë e popullit shqiptar, në viset ku ai sot gjëllin, të paktën, siç shprehej ai, që nga koha greko-romake.

Në lidhje me pyetjen se pse autorët antikë heshtën për disa shekuj mbi ilirët, dhe nuk i përmenden, nuk shkruan për ata, kjo heshtje i shtyri shumë studiues të mendojnë se mos këtu bëhet fjalë për shpërngulje apo lëvizje popullsisë, E. Çabej ishte shprehur se: “Në lidhje me argumentum ex silentio, sipas së cilës shqiptarët nuk përmenden në vendbanimet e sotme para shek. XI do të themi se mospërmendja nuk do të thotë medoemos të mosqenët aty, kjo rrethanë arsyen e saj historike do ta ketë këtu, që fiset shqiptare nuk kishin mbërritur më parë në formim të një shteti, as kishin arritur përgjithësisht në një shkallë politike me aq rëndësi të ziheshin në gojë nga të tjerët”.¹⁵ Në të vërtetë të mos përmendurit dëshmon më fort për autoktoninë, se sa kundër saj; sepse kronikat zakonisht bëjnë fjalë më shumë për popujt sundimtar se sa për të sunduarit, më shpesh për pushtuesit dhe ardhësit e rinj se sa për popullsinë anase të një vendi”.¹⁶

Për heshtjen e burimeve greko-latine, në lidhje me shqiptarët, studiuesi R. Katiçiç u shpreh shumë drejt, ai tha se autorët antikë “Shkruanin për ta (d.m.th. për ilirët H.H.) nëse kishin konflikte ushtarake, nëse merreshin me piratëri në det, ose nëse kishte diçka me interes rreth dokeve të tyre të çuditshme. Vetëm kur popullsia e Ilirisë e cila përbënte një bashkësi etnike me vete, me kryengritjet drejtuar kundër pushtetit qendror në shek. XI e këndej u bë një faktor politik, kuptohet përse ajo do të shfaqet tani e tutje vazhdimisht në burimet bizantine”.¹⁷

Është plotësisht i paqëndrueshëm mendimi i disa studiuesve të cilët thonë se autorët antikë nuk kanë shkruar për lëvizjet e fiseve ilire, për arsye se ata nuk paraqitnin kurrfarë interesimi për ta, kur dihet se autorët antikë përshkruanin me besnikërinë më të madhe edhe lëvizjet më të vogla në këto anë, e lerë më të mos shkruajnë për ardhjen e një popullsie kaq të madhe. Po atëherë pse heshtën ato burime për disa shekuj? H. Bariqi mendon se: “Shkaku pse burimet historike lidhje me këtë nuk përmendin asgjë, është lehtë të shpjegohet me parëndësinë politike dhe ushtarake të ardhjes së masave baritore të cilat në atdheun e ri, për një kohë të gjatë nuk vijnë në kontakt intim me popullsinë bujqësore dhe qytetare duke jetuar verës nëpër male dhe

¹⁵ Çabej, Eqrem, *Disa mendime mbi marrëdhëniet gjuhësore rumuno-gjuhësore*, “Studime filologjike”, 1, Prishtinë, 1975, f. 52.

¹⁶ Po aty.

¹⁷ Mirdita, Zef, *Mbi prejardhjen e dardanëve*, Gjurmime, S.Sh. Shoqërore-historike, II, Prishtinë, 1972. f. 88.

dimrit duke u lëshuar në vërrije, larg prej rrjetës së komunikacionit, njëllor sikur kanë bërë në periudhën historike edhe rumunët barinj”.¹⁸

Në lidhje me vendbanimin e popullit shqiptar, Çabej ishte shprehur, disa herë, kundër të gjithë atyre që shqiptarët i kishin vendosur në një territor si: Dakia, Trakia, Mezia, ose në një territor edhe më të ngushtë si: Dardania apo Mati.

Duke u mbështetur në të dhënat komplekse historike, arkeologjike, etnografike, gjeografike, gjuhësore sidomos të toponomastikës, të trevës shqiptare del e qartë se treva e procesit të formimit të etnosit shqiptar është ajo ku ky popull sot jeton, gjegjësisht del se popullsia që u dyndën gjetën në truallin tonë një popullsi iliro-shqiptare, ai shton se:

Historikisht është e papranueshme një dyndje e shqiptarëve, pasi që për këtë nuk kemi kurrfarë informatash:”Do të ishte një dukuri përjashtimore, që një shkulje (emigrim) e ngulim i një populli të tërë i kryer brenda sferës së botës romake e në dritë të plotë të historisë të ketë ndodhur pa u vënë re prej historisë”.¹⁹

Gjeografikisht është e papranueshme kjo tezë, sepse “Distanca midis Shqipërisë dhe vendbanimit historik të popullit thrak, ose fiseve të tij, si bie fjala të dakëve ose mesëve, është bukur e madhe dhe për ta mbushur atë do të duheshin disa arsye historike”.²⁰

Nga ana **gjuhësore** emrat e lashtë kryesorë të lumenjve, të maleve, të qyteteve që shtriheshin në Ilirinë antike që nga Raguza e deri te qytetet siç janë: Nishi, Shkupi, Shtipi, mali Sharr e deri te Ohri, në njërën anë e në anën tjetër përfshin detin Adriatik e Jon, duke shkuar më tutje deri te Çamëria, tërë këta emra ruajnë format karakteristike të evolucionit fonetik të shqipes, kjo është një provë mjaft shtrënguese që tregon se këto toponime kanë qenë pandërprerë në gojën e shqipfolësve. Në anën tjetër këto toponime, mendon prof. Çabej, na tregojnë se populli shqiptar është formuar në një territor mjaft të gjerë. Ndërsa, territori historik i shqiptarëve në mesjetë duhet konsideruar si rezultat të një tkurrjeje historike dhe jo i një ekspansioni biologjik.

Përmbyllje:

Pikëpamjet e studiuesve sllavë për prejardhjen e gjuhës shqipe dhe vendbanimin e popullit shqiptar dhe qëndrimi i Çabejt ndaj tyre

Në këtë punim do të paraqes pikëpamjet e disa studiuesve sllavë në lidhje me, prejardhjen e gjuhës shqipe, si dhe për vendbanimin e popullit

¹⁸ Bariq, Henrik, *Hymje në historinë e gjuhës shqipe*, Prishtinë, 1955, f. 71.

¹⁹ Çabej, Eqrem, *Problemi i vendit të formimit të gjuhës shqipe*, Jehona, nr. VII, Shkup, 1972, f. 74.

²⁰ Çabej, Eqrem, *Disa probleme themelore të historisë së vjetër të gjuhës shqipe*, nr. Kuvendi III studimeve Albanologjike, Tiranë, 1965, f. 94.

shqiptar, ndërsa në anën tjetër do të paraqes qëndrimin e prof. Çabejt lidhur me këto çështje.

Dëshiroj të theksoj se prof. Çabej dha një kontribut me vlerë, ndër të tjera, edhe për çështjet aq të rëndësishme siç është prejardhja e gjuhës shqipe, si dhe prejardhja e popullit shqiptar e me këtë rast ai mbrojti origjinën ilire të gjuhës shqipe, në një rast ai ishte shprehur kështu:” të gjitha argumentet e paraqitura kundër një birërie të shqipes, nëpërmjet të cilave mendohej të provohej pamundësia e këtyre lidhjeve gjuhësore, nuk i bëjnë ballë një shqyrtimi kritik të thellë të zhvillimit, në dritën e fakteve të njohura. Nuk ekzistojnë arsye gjuhësore bindëse që do të na detyronin që të përjashtojë prejardhjen ilire të shqipes”

Derisa për një grup shkencëtarësh shtrirja e shqiptarëve në trojet ku jetonin dikur ilirët, si dhe ruajtja e emrit të tyre ndër shekuj, ishin argumente me shumë rëndësi për vendformimin e tyre në këto anë, grupi tjetër, përfshirë këtu edhe disa studiues sllavë vendbanimin e shqiptarëve e zhvendosnin në vende të ndryshme, si në: Panoni, Mezi, Daki, Traki, Dardani etj., prandaj, lindën mospajtime të shumta në lidhje me **përcaktimin** e saktë të këtij **vendi**.

Në lidhje me vendbanimin e popullit shqiptar, Çabej ishte shprehur, disa herë, kundër të gjithë atyre që shqiptarët i kishin vendosur në një territor si: Dakia, Trakia, Mezia, ose në një territor edhe më të ngushtë si: Dardania apo Mati, sepse toponimet e lashta të shqipes, si dhe një varg argumentesh jashtëgjuhësore, dëshmojnë se populli shqiptar është formuar në një territor mjaft të gjerë. Ndërsa, territori historik i shqiptarëve në mesjetë, shprehet ky autor, duhet konsideruar si rezultat i një tkurrjeje historike dhe jo i një ekspansioni biologjik. dhe përkrahu autoktoninë e popullit shqiptar, në viset ku ai sot gjëllin, të paktën, siç shprehej ai, që nga koha greko-romake.

